

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE SİYASAL MUHALEFET VE ELEŞTİRİNİN SINIRLARI: YARIN'I OKUMAK*

Aytaç YILDIZ**

ÖZET

Erken Cumhuriyet dönemi siyasi tarihinin önemli isimlerden biri Arif Oruç'tur. 1929 yılında yayımlamaya başladığı *Yarın* adlı gazete ile dönemin etkili bir muhalif siyasi figürü haline gelen Oruç, Türk basın tarihinde de iz bırakmış bir gazetecidir. Arif Oruç 1929 Aralık- 1931 Temmuz arası dönemde çıkan *Yarın* gazetesinde kaleme aldığı yazılarda Cumhuriyet Halk Fırka'sını ve onun izlediği politikaları hedef almıştır. Bu bağlamda fakirlik, rüşvet, kanunsuzluk gibi konularda yazılar yazarken, iktidarı ve özellikle İsmet İnönü'yü eleştirerek, onların hatalarını dile getirmiştir. Devamlı olarak demokrasi, adalet, hukuk ve özgürlük temalarını işleyen Oruç, sıklıkla yasalara ve Anayasaya atıfta bulunarak bir hukuk devleti olmanın zorunluluğunun altını çizmiştir. 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkası adıyla ikinci parti kurulunca açık biçimde bu muhalefet partisini desteklemiş ve Cumhuriyet Halk Fırkası'nı tutan gazetecilerle ve aydınlarla sert polemiklere girişmiştir. İktidara olan muhalefetinden ötürü hakkında çok sayıda dava açılmış ve baskılara maruz kalmıştır. Nihayet 1931 senesinde çıkarılan Basın Kanunu ile *Yarın* kapanmış, Arif Oruç'un da herhangi bir şekilde gazetecilik yapması engellenmiştir. Bir süre çeşitli işlerde geçimini temine çalışan Oruç, bir süre sonra Türkiye'den ayrılıp Bulgaristan'a gitmek zorunda bırakılmıştır. Bu çalışma, Arif Oruç örneği üzerinden, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarındaki muhalefetin boyutlarını ve iktidar eleştirisinin sınırlarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda demokrasi, hukuk ve adalet nokta-i nazarından tek partili dönemin yapısal bazı özellikleri ortaya konacaktır.

Anahtar Kelimeler: Serbest Cumhuriyet Fırkası, siyasal muhalefet, eleştiri, erken Cumhuriyet dönemi, Arif Oruç.

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, El-mek: aytacyildiz@gmail.com

POLITICAL OPPOSITION AND LIMITS OF CRITICS IN THE EARLY PERIOD OF TURKISH REPUBLIC: THE CASE OF YARIN

ABSTRACT

One of the prominent names in the political history of early period of Turkish Republic is Arif Oruç. Just after began to publish a newspaper in 1929, namely *Yarın*, he became an influential political opponent figure in a short time. He wrote out columns regularly in the newspaper between 1929 and 1931 and in these columns he targeted Republican People's Party and its policies. In this context when he was writing about poverty, corruption and lawlessness in Turkey, in fact he was criticising the political power and especially İsmet İnönü as a head of the government and was aiming at present their mistakes to themselves. Dealing with persistently the issues such as democracy, justice, freedom and legality, Oruç often referred to the laws and the constitution and thus underlined the importance of being a state of law. After establishing the second party in the country, Free Republican Party, he openly supported this opposition party and then found himself in some harsh polemics with a few journalists favored to Republican People's Party. In 1931 a new press law was promulgated by the government. By virtue of the legislation, Yarın was shutted down and Arif Oruç was banned to publish a newspaper or journal in anyway. This article aims, in the case of Arif Oruç, at to propund the dimensions of opposition and the limits of criticising of the political power in the first years of Turkish Republic.

Key Words: Free Republican Party, political opposition, critics, early Republican period, Arif Oruç.

Giriş

Barker'a göre siyasal muhalefet kavramının sahip olduğu anlamlardan biri de, bir insanın ya da grubun, tabiatı gereği baskıcı olan siyasi otoriteyi peşinen mahkûm etmeksizin, onun eylemlerini dönüştürme, şeditliğini azaltma ve tiranlığını önleme yönünde çaba göstermesidir. Bu muhalif kişi ya da grup, mevcut rejimi ortadan kaldırmaktan ziyade var olan kurumsal yapının şemsiyesi altında, eleştirel bir biçimde rejime alternatif yollar sunmayı amaçlar.¹ Kavramı ele alan bir başka araştırmada da siyasal muhalefet "belli bir toplumsal formasyonda, herhangi bir zaman sürecinde var olan siyasal rejime ve içerisinde yaşanan sosyo-ekonomik düzene veya bunlardan sadece birine karşı olma" şeklinde tanımlanır. Yanı sıra siyasal rejime karşı alternatif bir program ya da öneri sunarak arzu edilen amaç doğrultusunda etki yaratmak da kavrama için bir durum olarak betimlenmektedir.²

Öte yandan siyasal muhalefet, örgütlü ve örgütsüz diye iki temel biçim altında ele alınabilir. Bir siyasal parti, sendika ya da sivil toplum kuruluşunun bir teşkilat/örgüt olarak yürüteceği muhalefetin yanı sıra bir de tek tek bireylerin ya da grupların, belirli bir örgütlülük arz etmeksizin eylemleri ve fikirleriyle ortaya koyabilecekleri bir siyasal muhalefet etme biçimi söz

¹ Rodney Barker, **Studies in Opposition**, Mcmillian Press, London, 1971, s. 5.

² Ayşegül Komsuoğlu, **Türkiye'de Siyasal Muhalefet**, Bengi Yayınları, İstanbul, 2008, s. 11.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

konusudur. Kitap yazar bir aydın, köşesinde eleştirel bir tavır sergileyen bir gazeteci bu tip muhalif oluşuma misal olarak gösterilebilir.

Bu yazı, yukarıdaki kavramsal çerçeveden hareketle Türkiye’de erken Cumhuriyet tarihinde siyasal muhalefet kavramını örnek bir olay üzerinden analiz etmek amacındadır. Bilindiği üzere erken Cumhuriyet tarihinde çeşitli siyasal muhalefet oluşumları yaşanmıştır. Birinci Meclis’teki İkinci Grup diye anılan muhalifler ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası en iyi bilinen örgütlü muhalefet örneklerdendir. Öte yandan örgütlü olmayan muhalefete gazeteci Ali Şükrü Bey, Dr. Rıza Nur gibi isimler başta olmak üzere dönemin önde gelen bazı şahsiyetlerini örnek olarak vermek mümkündür. Bu ilk kuşak muhalif yapı, 1925 Takrir-i Sükûn kanunu ile ortadan kaldırılmış ve bütünüyle politik alanın dışına itilmiştir. Birkaç yıl sonra Türkiye yeniden çok partili hayata geçme hazırlığı içindeyken, örgütlü muhalefetin (Serbest Cumhuriyet Fırkası) yanı sıra örgütlü olmayan bireysel muhalif sesler de yeniden görünmeye başlamıştır. Bunların en önemlisi gazeteci Arif Oruç’tur ve 1929’un sonlarında yayınlamaya başladığı Yarın adlı gazetesi ile kısa sürede etkili bir muhalif ses olmayı başarmıştır. Bu çalışma, Arif Oruç örnek olayından hareketle, erken Cumhuriyet döneminin muhalefet, düşünce özgürlüğü ve demokrasi kavrayışlarına dönük bir değerlendirme sunmayı amaçlamaktadır. Doğrudan bu konu hakkında yayımlanmış herhangi bir akademik çalışma olmadığından, bu yazının alana özgün bir katkı sunacağı söylenebilir.³

Yarın’ın Doğuşu: Toplumsal ve Siyasal Atmosfer

Mete Tunçay Türkiye’de tek partili bir yönetimin tesis edilmesine giden sürecin, Şeyh Sait İsyanı ve bu vesileyle yayımlanan Takrir-i Sükûn kanunu ile başladığını, yaptığı çalışmada ikna edici biçimde ortaya koymuştur.⁴ Gerçekten de 1925’e kadar çok partili ve çok sesli olan Cumhuriyet, bu tarihten sonra tek partili ve tek sesli bir yolda karar kılmış; sosyalist, muhafazakâr, liberal ne kadar aykırı ses ve muhalif örgüt ve yayın organı varsa tamamının önü kesilmiştir. Bu durum 1929 dünya ekonomik buhranına kadar tavizsiz olarak sürdürülmüş fakat bu yıldan itibaren ülkenin genel sosyal ve ekonomik durumunda baş gösteren sıkıntılarla birlikte yeni arayışlar gündeme gelmiştir. Bu dönemde siyaset kurumu, toplum ve meclis ile bağlarını koparmış bir görünümdeydi. İktidarda olan Cumhuriyet Halk Fırkası hantal bir yapıda, halk ile teması olmayan bir klişe dönüşmüş; Meclis, yürütülen politikaları ve hükümeti denetlemekte etkisiz kalmaktaydı.⁵

Öte yandan yaşanan kuraklık ve 1929 ekonomik krizi ile Türkiye’nin neredeyse yegâne ihracat ürünü olan tarım ürünlerinin fiyatında keskin bir düşüşe yol açması, zaten durağan seyreden ekonomiyi tamamen iflasın eşiğine getirdi.⁶ Geniş halk kitleleri iyice yoksulluk ve sefalet altına girince, hükümetin hem sosyal hem de ekonomik meselelerde fevkalade başarısız olduğu yolunda bir genel kanaat uyanmaya başlamıştı. Sorunları fark etmeye başlayan Mustafa Kemal, hükümetin icraatlarının geldiği bu aşamada yeni bir alan açarak mevcut siyasal ve ekonomik durağanlığa son vermek istedi. Bu girişimin en büyük neticesi ise bir süre sonra tek partiye karşı bir muhalefet partisinin teşkili olacaktı.

İşte Yarın gazetesi böyle bir siyasal ve sosyal atmosfer içinde doğmuştur. Mustafa Kemal, rejimin ana direkleri olan laiklik ve milliyetçiliğe sadık kalmak şartıyla yeni ve farklı düşüncelerin ortaya konmasını; özellikle İnönü hükümetinin eleştirisini görmek istiyordu. Bundan ötürü Mete

³ Arif Oruç’un, burada konu edilen ve 1929-1931 arası çıkan Yarın gazetesi üzerine yayımlanmış bir inceleme bulunmamaktadır. Mete Tunçay’ın “Tek-Parti Yönetimine Yurtdışından Muhalefet Eden Bir Yayın Organı: Arif Oruç’un Yarın’ı” (İletişim Yayınları, 1991) adlı kitabı, adından da anlaşılacağı üzere, sadece Arif Oruç’un Türkiye’den ayrıldıktan sonra 1933’de Bulgaristan’da çıkardığı Yarın gazetesini ele almaktadır.

⁴ Mete Tunçay, **Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999.

⁵ Cem Emrence, **99 Günlük Muhalefet: Serbest Cumhuriyet Fırkası**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006, s. 27.

⁶ Feroz Ahmad, **Modern Türkiye’nin Oluşumu**, Kaynak Yayınları, İstanbul: 2009, s. 76.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

Tunçay'ın belirttiğine göre Yarın gazetesinin çıkmasına Atatürk göz yummuştur.⁷ Üstelik Arif Oruç siyasi ve entelektüel çevrelerce de tanınan biriydi. Bilhassa Milli Mücadele yıllarında Çerkez Ethem ile olan yakınlığı ve bu esnada çıkardığı Yeni Dünya adlı gazetesindeki faaliyetleri ile biliniyordu. Cumhuriyet kurulduktan sonra ise bir süre İzmir'de çalışmış ardından İstanbul'a dönerek çeşitli ulusal gazetelerde müstear adla tarihi anlatılar kaleme almıştı. Nihayet 1929 sonlarına doğru tekrar gazetecilik mesleğini yapacak olmanın heyecanı ile Yarın gazetesinin ilk sayısı ile okuyucu önüne çıktı.⁸

İktidara Hakikati Söylemek

Yarın gazetesinde siyasi iktidara ve toplumsal sorunlara dönük getirilen eleştirileri üç ana başlık altında toplamak mümkündür. Bunlardan birincisi daha çok ekonomik meseleler, yoksulluk ve yolsuzluk gibi konulara münhasırdır. İkincisi bazı kültürel meseleler –özellikle müstehcen yayıncılık- hakkında Oruç'un itirazlarını içerir. Üçüncü başlık ise doğrudan hukuksal ve siyasi sorunlara ilişkindir. Oruç'un bu minvalde ortaya koyduğu eleştirel bakış, iktidara yakın çok güçlü bir karşı-bakış ile yüz yüze gelmiş ve bu da basında sert kalem kavgalarını beraberinde getirmiştir.

a-Yoksulluk ve Yolsuzluk

Arif Oruç ilk birkaç hafta içerisinde siyasi polemik yaratacak konulara temas etmekten doğrudan hükümeti eleştirmekten ziyade, ekonomik alanda dikkat çekici bazı yolsuzlukların üstüne gitmiş ve halkın, dünya ekonomik buhranı ile paralel biçimde içine düştüğü derin fakirliği görünür kılmaya çalışmıştır. Bu bağlamda rüşvet ve yolsuzluğa dair yayınladığı haber ya da köşe yazıları içinden öne çıkanlardan biri, piyasada fahiş fiyatlara satılmaya başlanan makarna ve şehriye ile ilgilidir. İstanbul Bakkallar Kooperatifi müdürü Fethi Bey'in gazetelere yansıyan beyanında, bu işin içinde bazı "mühim mevki sahipleri" olduğu şeklindeki ifadeyi ele alan Oruç, Rumlara ait olan makarna fabrikası ile bazı bürokratların gizli bir ilişki içinde olduklarını kasteder ve ortada, bilinen ve fakat açığa vurulmak istenmeyerek ima ile geçiştirilen bir şeylerin bulunduğu dikkat çeker. Oruç'a göre o halde İstanbul'da pahalı makarna yenmesinin sebepleri aslında neredeyse ortaya çıkmıştır. "İstanbul halkı şimdiye kadar bir ihtikâra kurban ediliyor" diyen Oruç, bunun arkasında Fethi Bey'in bahsettiği "mühim mevki sahiplerinin" bulunduğunu dile getirir.⁹

Yeni yılda da konuyla ilgili mücadelesini sürdüren Arif Oruç köylünün içine düştüğü zor duruma eğildiği bir yazısında, Afyon'da Ziraat Bankası'nın bazı hatalı uygulamalarını köşesine taşır. Yazıda Ziraat Bankası'nın köylüye para verirken, rehin olarak köylüden aldığı araziye normal piyasa değerini değil kendi uygun gördüğü değeri biçtiğini söyler. Hatta o kadar ki bankanın uygun gördüğü bedel, Devlet Tahrir komisyonlarının uygun gördüğü bedelden yedi kat daha az bir ücrete tekabül etmektedir. Oruç "hükümetin büyük ziraat programı hazırlamakla meşgul olduğu şu günlerde bu meselenin ve pürüzlerin çok evvelden halledilmiş olması lazımdı" şeklindeki bir

⁷ Tunçay, "a.g.e", s.288.

⁸ Arif Oruç, 1884'te Elazığ'da dünyaya gelmiştir. 1913'te Tanin gazetesinde muhabirliğe başlamış, 1914'te ise Tasvir-i Efkar'da çalışmaya başlamıştır. Aynı yıl içinde Sabah gazetesi adına Balkanlara muhabir olarak gitmiş ve buradayken Sofya'da bulunan askeri ateşe Mustafa Kemal ve büyükelçi Fethi Okyar ile tanışmıştır. Daha sonra İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edildiği Milli Mücadele esnasında bölgeye giderek destek vermiş ve gazetesi Tasvir-i Efkar'a Yunan işgalini eleştiren düzenli yazılar yollamıştır. İstanbul'un işgalinin ardından Ankara'ya geçerek Çerkez Ethem'in mali yardımıyla Eskişehir'de 1920 Eylül'ünde Yeni Dünya adlı gazeteyi çıkarmaya başlamıştır. 1921 yılının başlarında komünizm propagandası yaptığı gerekçesiyle tutuklanan Oruç İstiklal Mahkemesinde yargılanmıştır. Daha sonra İzmir Suikast Teşebbüsü davası içinde tutuklanmış ve yargılanmıştır. Ardından İzmir'e giderek Yeni Turan adlı bir gazete çıkarmışsa da bu gazetenin ömrü kısa sürmüş ve Oruç tekrar İstanbul'a dönmüştür. Yaklaşık üç sene Son Saat, Vakıf ve Cumhuriyet gazetelerinde Ayhan müstear adıyla çeşitli tarihi tefrikalar yayımlamıştır. 1929'da da Yarın gazetesini çıkarmaya başlamıştır., bkz, Mete Tunçay, **Arif Oruç'un Yarın'ı**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991, s. 7-13.

⁹ Arif Oruç, "Rum Fabrikaları ve Mühim Mevki Sahipleri", **Yarın**, 24.12.1929.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

eleştiri ile yazısını tamamlar.¹⁰ Bu köylüler ve Ziraat Bankası arasındaki ilişkiye dair, daha yerinde bir ifadeyle sıradan insanın dertleri ile ilgili Oruç'un yakın takibi devam etmiştir. Bir süre sonra yayımlanan bir başyazısında bankalar başta olmak üzere, faizci, tefeci, komisyoncu velhasıl gözünü hırs bürümüş kim varsa köylünün sırtına acımasızca bindiğinden yakınır. “Vergi vermek için sekiz lira bulamayan köylü, hapishane korkusundan elli lira faiz yükleniyor” diyen Arif Oruç’a göre “...bir zamanlar köylüye yardım için teşkil ve tesis edildiği halde, çoktan ticari alışverişlere kapılan Ziraat Bankası köylünün kanını emen aç gözlü muhtekirlerin hususi murabaha sandıkları haline girmiştir”.¹¹

Bu dönemdeki en sert yazılarından biri, basında, ülkede ciddi bir iktisadi sıkıntı olmadığı ve bunun abartılmaması gerektiği yolundaki kimi yazıların “millet” ve “vatan” kelimeleri eşliğinde yayınlanmasına dönük tepkiyi yansıtır. Hükümetin başı olarak İsmet İnönü’ye hitaben kaleme alınmış yazıda her devrin adamı olan tiplerden söz eden Oruç, “bunlar millet kelimesini ağızlarına aldıkları anda mutlaka bir çıkarları vardır” der ve oldukça ağır ifadelerle devam eder: “Son günlerde gene bir tufeyliler, fesatçılar zümresi türemiştir. Bunlar bir tarafta söyledikleri ile öbür tarafta alay ederek iki yüzlülük eden ahlaksızlardır... İşlerimizin çıkar yolda emniyetle yürümesini istiyorsak bu gibi bedbahtlara yüz vermemeliyiz... Bugünün Türkiye’si menfaat hırslarından azade kalmış hizmetkârlara muhtaçtır”.¹²

Cumhuriyet’ten çok önce gazeteciliğe başlamış olan Oruç şüphesiz ülkedeki bu tip aksaklıkların esas nedenleri konusunda bir kanaate ve birikime sahiptir. Fakat 1925’ten sonra ülkedeki düşünce özgürlüğüne dair genel durum hatırlanacak olursa, Oruç’un eleştirinin sınırlarına dikkat göstermek mecburiyetinde olduğu rahatlıkla söylenebilir. Her şeye rağmen zaman zaman bu sınır uçlarında dolaştığı da olmuştur. Örneğin Mustafa Kemal’in 1923’de gerçekleştirdiği İzmir İktisat Kongresi’ni konu edindiği bir yazısında “1339 senesinden bu ana kadar altı yıl geçmiş bulunuyor. Bu müddet zarfında Türk iktisadiyatı yükselecek yerde geriledi” gibi ifadeler kullanmıştır. İncirlerin depolarda çürüdüğünü, tütünlerin müşterilerini kaybettiğini, pamuk ve tiftik balyalarının elimizde kaldığını belirten Oruç bunların sebebinin “liman işlerimizin müşkülâtı ve gümrük muamelelerimizin ihtiyatlı tedbirlere uymayan, ilimden ve ihtisastan uzak bulunması” olduğunu söyler. Bu arada vergi meselesi de “makul ve halkın tahammül edemeyeceği” bir seyir izlemeye başlamıştır.¹³

İleriki kısımlarda takdim edileceği üzere, Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın kurulması Yarın gazetesini yepyeni bir alanın içine sokmuştur. Bu yeni alan iktidardaki Cumhuriyet Halk Fırkası ile muhalefet pozisyonundaki Serbest Cumhuriyet Fırkası’nı destekleyen aydınlar ve basında da derin yarılmalara neden olmuştur. Bu bağlamda SCF’nin yanında duran Arif Oruç için yolsuzluk meselesi, artık doğrudan hükümeti de hedefe koyabileceği bir aşamayı temsil etmektedir. Bunun çarpıcı misallerinden biri, Ali Naci Karacan ile Arif Oruç kavgası esnasında görülmüştür. SCF kurulunca İsmet İnönü kendisini desteklemesi için Ali Naci’ye İnkılâp adlı bir gazete kurdurtur ve bu gazete öncelikle Yarın’la kavgaya tutuşur. Bunun üzerine Arif Oruç, Ziraat Bankası’nın İsmet Paşa’nın emriyle Ali Naci’ye 35 bin lira verdiğini, hâlbuki bu bankanın Türk ziraatçısına yardım etmek için kurulduğunu belirtir. “Tür çiftçisi kredisizlik yüzünden çorak topraklar üzerinde aç ölürken, karısının yattığı tek şilteyi icra memurlarına haczettirerek hesaplarını kapayan şu Ziraat Bankası bu parayı nasıl verebildi? Ne hakla?” diye soran Oruç “köylüsünün emniyetini suiistimal eden Ziraat Bankası bu cüretinin hesabını efkârı umumiye önünde vermek zorundadır” diyerek, kamuoyunun da dikkatlerini meseleye çekmek ister.¹⁴

¹⁰ Arif Oruç, “Dert Bir Değil Bin”, *Yarın*, 18.01.1930.

¹¹ Arif Oruç, “Bu Zehirli İhtikârın Sonu Ne Olacak?”, *Yarın*, 07.06.1930.

¹² Arif Oruç, “İsmet Paşaya: Pislüklerini Yüzlerine Haykırınız!”, *Yarın*, 22.03.1930.

¹³ Arif Oruç, “İzmir İktisat Kongresi”, *Yarın*, 28.03.1930.

¹⁴ Arif Oruç, “İbret ve Hayretle Okuyunuz”, *Yarın*, 27.08.1930.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

b-Kültürel Yozlaşma

Yarın gazetesinin eleştiri oklarına hedef olan bir diğer toplumsal mesele de kültürel değerler ile ilgilidir. Bu açıdan bilhassa basındaki müstehcen yayın furyasını eleştiren Arif Oruç, farklı zamanlarda bu konuya olan hassasiyetini gözler önüne sermiştir. Bu yazılarının ilki 1929 yılının son günlerinde çıkmıştır. “Bir gazete demek, mensup olduğu milletin aynası demektir” diyen Oruç, basındaki açık saçık neşriyattan duyduğu rahatsızlığı “Cumhuriyetin verdiği serbestinin bu derece kötü şekilde kullanılmasına insaf ve vicdan ister” ifadesiyle dillendirdikten sonra şunları kaydeder: “Türk matbaası son zamanlarda nedense açık saçık neşriyata tutulmuştur. Bir taraftan zabıta sinemalarda ar ve hayâya aykırı filmleri men ederken, beri tarafta ondan daha beterleri tütüncü dükkânlarında, köşe başlarında satıcı çocukların ellerinde teşhir edilmektedir”.¹⁵

Yöneltiği eleştirinin etkisiz kaldığını fark edince birkaç gün sonra konuyu tekrar ve etraflıca ele alır. Öncelikle Oruç, Cumhuriyet rejimi ilan edildiğinde, ona karşı çıkanların özellikle laiklik ile ilgili gelişmelerden sonra yeni rejimi dinsizlikle ve ahlaksızlıkla itham ettiklerini hatırlatır. Bunların Cumhuriyete atılmış iftira olduğunu öne süren Arif Oruç, son günlerde basında cinsel içerikli yayınlardaki artışa dikkat çekerek, “herkesten ziyade cumhuriyetçi olduklarını iddia edenler”in, bu yayınlarla Cumhuriyeti gözden düşürmek yolunda ciddi zararlara yol açtıklarını vurgular:

*“Cumhuriyet, genç kızları fuhşa teşvik eden bir şey değildir... Cumhuriyet, herkesin aile çocuklarının safiyeti ve masumiyetinden istifade etmesi mi demektir? Hayır, yüz bin kere hayır! Bu arada matbuatta türeyen bir takım menfaatçiler “bediiyat” diyerek müstehcen resimler basıyorlardı; her şeyi meydanda oğlanlarla hayâ edilecek yerleri yapraklı kadın resimleri basıyorlardı. Daha ileri gidenler de yok değildi. Bu gidişle Türk matbuatı ele alınamaz bir koleksiyon halini alacaktı. Bunları gören halk “Zahir (görünüşe bakılırsa, A.Y.), Cumhuriyet bu olacak” diye tahammül gösteriyordu. Ne kadar yazık ki açık saçık resimler genç ruhlu mektep çocuklarının harimlerinde yer yapıyordu”.*¹⁶

Bu türden neşriyatın toplumda yol açacağı tahribat noktasında Arif Oruç kararlı ve ısrarlı bir itiraz çizgisini hep müdafaa etmiştir. Özellikle Cumhuriyetin kendilerine emanet edildiği söylenen genç nesil üzerinde bu yayınların yol açacağı ahlaki çöküntüye parmak basma amacındadır. Dönemin Milli Eğitim bakanının basına yansıyan bir beyanatını ele alan Oruç, bunu fikirlerini bir kez daha sunmak için fırsat olarak görür. Milli Eğitim bakanı beyanatında, iyi öğrenci yetiştiremeyen okulların müdür ve öğretmenlerinin cezalandırılacağından söz etmekte ve çocukların ahlaki davranmak yerine öncelikle maddiyata eğilim göstermelerinden şikâyet etmektedir. Oruç’a göre Bakanın şikâyet ettiği konunun esas müsebbibi, son zamanlarda artan müstehcen neşriyattır. Yapılması gereken çok geç olmadan bu konuda gerekli tedbirleri almak ve gelecek kuşağın beden ve ruhen bir zihin kirliliğinden uzak tutulması için çalışmaktır.¹⁷

c-Demokrasi ve Hukuk

Arif Oruç’un gazetesinde eleştirel biçimde ele aldığı üçüncü alan, ilk ikisine nazaran daha önemli ve daha belirleyici olan siyaset alanıdır. Muhalif tavrının en mücessem ve etkili biçimde açıklanışını da bu alanda baş gösteren demokrasi ve hukuk devleti tartışmalarında görmek mümkündür.

Yarın’ın hukuk mercileriyle ilk karşılaşması İnönü hakkında yayımlanan bir yazı ile olmuştur. Arif Oruç, dün mahkemeden bir tebligat aldıklarını, tebligatta Yarın hakkında

¹⁵ Arif Oruç, “Açık Saçık Neşriyat”, *Yarın*, 30.12.1929.

¹⁶ Arif Oruç, “Açık Saçık Neşriyat ve Cumhuriyet Hükümeti”, *Yarın*, 10.01.1930.

¹⁷ Arif Oruç, “Mekteplerin Hali”, *Yarın*, 04.06.1930.

kamuoyunu heyecana getirecek içerikte asılsız haber yayınladığı için soruşturma başlatıldığını bildirildiğini söyler. Oruç, iddiayı kabul edilemez bulduğunu söyledikten sonra, soruşturmaya sebep olan birkaç gün evvel yaptıkları haberi tekrar aktarır: “Türkiye'nin ufuklarında yeni ve feyizli devrelerin başlamakta olduğunu şimdiden karilerimize tebşir ediyoruz. Gazi hazretlerinin Yalova'dan avdetinden sonra Fırka ve Meclis'te çok mühim meseleler müzakere edilecektir. Vâkıfı ahval zevat, İsmet Paşa hazretlerinin Reis-i Cumhur Muavinliği'ne terfi buyrulmasını ihtimalini tahmin ediyorlar”. Haberi olduğu gibi tekrarladıktan sonra, İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı yardımcılığına getirilecek olmasında, halkı ayaklandıracak derecede heyecana getirecek hangi tahrik unsuru bulunduğunu sormaktan kendini alamaz.¹⁸ Fakat böylelikle adalet, kanun ve demokrasi gibi kavramları gittikçe yoğun biçimde kullanacağı bir aşamaya da geçmiş olmaktadır. Çünkü Oruç kısa süre sonra yargılanmaya başlanacak ve 40 gün hapiste kaldıktan sonra tekrar özgürlüğüne kavuşacaktır.

Yarın'ın doğrudan hükümeti ve Başbakanı eleştiren yayınlarının, sorgulayıcı haberlerinin artmasına paralel biçimde, basın özgürlüğü ve düşünce hürriyeti bağlamında yeni sorunlar ortaya çıkmıştır. Yukarıdaki yolsuzluk, yoksulluk ve toplumsal değerler gibi başlıklarda getirilen eleştirilerin hükümeti rahatsız etmiş olduğu, açılan davalardan anlaşılmaktadır. 1930 yılı Nisan ayı içerisinde konuyla ilgili yazdığı yazısında Arif Oruç, tahakküm ve istibdat karşısında en temel aracın matbuat olduğunu vurgular. “Matbuat, her şeyden evvel memleketi idare edenlere, memurlara vazife aşkı kadar bir vazife mesuliyeti getirir” diyen Oruç, bir toplumda doğru ile yanlış arasında ayırım yapılmazsa sorumluluk endişesinin de kendiliğinden ortadan kalkacağını ve eylemlerinden sorumlu tutulmayacağını hisseden memurun, o toplum için ciddi bir sorun olacağını belirtir. Cezaya konu olan habere atıfta bulunan Oruç, İsmet İnönü'nün bir gün Başbakan değil de Cumhurbaşkanı yardımcısı ya da başka bir görevde de olabileceğini ve bundan söz etmenin “demokrasinin en basit görmesi ve telakki etmesi lazım gelen şeylerden” olduğunu dile getirir.¹⁹ Aynı doğrultuda öne çıkan “muhalefet-tenkit” başlıklı bir başka makalesinde “Türkiye Cumhuriyetinde her vatandaş hukuken müsavidir; İsmet Paşa lehine olduğu gibi aleyhine de yazı yazmak, mütalaa beyan etmek her vatandaşın en sarih hakkıdır” ifadesini kullanır ve “siyasi hürriyet, vatandaşların kendi vatanlarındaki iradelerinin, söz sahibi olmalarının derecesini gösterir” der. Yazının devamında muhalefet ve eleştiri bağlamında siyasal yönetimi tanımladığı kısım dikkat çekicidir:

*“Bir memlekette bir devlet teşkilatı içinde, memleketin idaresini deruhte eden bir hükümet millete karşı idare hukuku nokta-i nazarından idari, kazâi, siyasi mesuliyetler kabullenmiş demektir. Bu mesuliyetler arasında mali, zirai, içtimai, iktisadi, umranî, sıhhi ve ilahi taahhütler de vardır. Hükümet yalnız ‘hüküm sürmek için’ hükümet etmez. İş yapmak, memleketi yükseltmek, vatandaşların ihtiyaçlarını görmek ve düşünmekle de mükelleftir. Bu mükellefiyete karşı, millet de ona karşı birçok tekâlif yüklenmiştir. Hükümet, vazifesini yapmak için nasıl ki milletten vergi ve saire alırsa, millet de elbet verdiklerinin karşılığını arar, sorar ve ihtiyaçlarını söyler. Bunlar arasında unutulmalar yahut kendi ihtiyacını tatmin etmeyenler bulunursa onları da ikaz şeklinde söylemekten, istemekten çekinmez”.*²⁰

Yarın'daki eleştiriler sadece siyasi iktidar hakkında değildir. Arif Oruç toplumdaki adaletsizlik ve hukuksuzluk örneklerini de yeri geldiğinde açıkça yazmıştır. Örneğin Bakırköy'de Ömer adlı bir gencin hapisanede işkenceye maruz kalarak öldüğünün duyulması üzerine bir yazı kaleme alarak yasaları ve kanun devleti olmanın manasını hatırlatmıştır. Anayasa'nın işkence, angarya ve müsadereyi yasaklayan 73.maddesi ile Türk Ceza Kanunu'nun 253 ve 255 maddelerine

¹⁸ Arif Oruç, “Tahdiş-i Ezhamı Mucip Neşriyat”, *Yarın*, 13.01.1930.

¹⁹ Arif Oruç, “Hürriyet Düşmanları Kimlerdir?”, *Yarın*, 21.04.1930.

²⁰ Arif Oruç, “Muhalefet-tenkit”, *Yarın*, 27.05.1930.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

atıf yaptıktan sonra Arif Oruç “Ömer’in hapisane hastanesinde ölmesi keyfiyeti bir vatandaşın sessiz sedasız göçüp gitmesi işi değildir. Daha evvel kanuna karşı yapılan suikastı mündemci bulunuyordu” ifadelerini kullanmıştır.²¹ Yani açıkça kanunların katledildiğini söylemektedir. Bu nedenle ısrarla ilgili suç etrafındaki yasa maddelerini ısrarla belirtme gereği duymuştur.

1929 yılının sonundan, yani Yarın’ın Türk basın hayatına girmesinden yaklaşık yedi ay sonra, Türk siyasal yaşamı ikinci defa çok partili ortamı yaşamaya başlamıştır. 1925’te kapatılan Terakkiperver Parti’den sonra şimdi Serbest Cumhuriyet Fırkası adlı yeni bir parti kurulması ve çok partili bir parlamento oluşması söz konusudur. 1930 yılının ortalarına gelindiğinde Fethi Okyar’ın kuracağı SCF, iktidardaki CHF’nin karşısındaki rakibi olarak siyasi mücadelede yerini alacaktır. Fakat bu yeni durum, kendi basını ve aydınlar arası bir kutuplaşmayı da beraberinde getirecektir.

Arif Oruç, SCF’nin kurulmasından aylar önce, bir başına, ülkedeki tek partiye gazetesinden zaman zaman muhalefet etmeye, eleştiriler getirmeye zaten başlamıştı. Şimdi ise örgütlü muhalefet devri başlıyor ve bir parti kurduruluyordu. SCF’nin kurulacağı kesinleştikten sonra köşesinde yazdığı ilk yazısı, onun muhalif söyleminin daha da keskinleşeceğinin işaretçisiydi. Oruç’a göre o güne dek ülkenin tek parti ile yönetilmiş olmasına çeşitli gerekçeler gösterilmişti: İnkılâp henüz kökleşmemişti; irtica tehlikesi vardı; Cumhuriyetin hazmedilmemesi endişesi vardı vs. Şimdi bu endişeler artık ortadan kalktığına göre Türkiye’nin gerçek anlamda tam bir demokratik yönetime kavuşması kadar doğal bir beklenti olamazdı. Devam eden satırlarda ülkedeki genel toplumsal ve siyasal manzarayı yeniden tanımlar:

*“Hakikat acı da olsa söylemek ve katiyen bilmek lazımdır ki: Bugün memlekette büyük bir memnuniyetsizlik vardır. Halk müştekidir. Esnaf şikâyetçidir. Tüccar canı yanıktır. Memur memnun değildir. Mali vaziyetimiz berbattır. İktisadi işler hiç yolunda değildir. Bütün bunların sebebi, şimdiye kadar idare makinesinin bihakkın teşrii kontrole tabi tutulmaması, hükümetin her yaptığıının bir fırka meselesi addedilerek, müstacelen ve olduğu gibi kabul edilmesi, bazı kanunların, vergilerin, nizamların Türkiye halkının kesesine, iktisadi tahammülüne göre tanzim edilmemiş olmasıdır”.*²²

Burada ortaya konan tablo halkın yönetimden memnuniyetsizliğinin yanında içinde bulunulan durumun her açıdan olumsuz bir resmini de çizmektedir. Peki bütün bu sorunların nedeni nedir? Oruç’un bu soruya cevabı nettir: Muhalefet partisinin yokluğu. Yapılan bütün kanunların, uygulamaya konan politikaların hiçbir eleştiri ve kontrole tabi tutulmaksızın gerçekleşmiş olması temel meseledir. Eğer aksi olsaydı böyle keyfi denebilecek bir idari tasarrufla karşılaşmak kolay olmayacaktı.

Yeni partiyle ilgili bir başka yazısında Türkiye’de insanların SCF’den hangi beklentiler içinde olduğunu sıralar. Bunlar “insani hukuk, şahsi hürriyet ve masumiyeti, müsavat hakkı, matbuat hürriyeti, içtimai hürriyet, memuriyet ve iş hürriyeti, adli istiklal, ekseriyete karşı ekalliyette kalacakların hakkı”. Esasen Oruç’un bu başlıkları, halkın SCF’den bekledikleri diyerek sıralamış olması, bir anlamda bunların Türkiye’de görünmediği anlamına da gelebilir. Aksi halde Oruç’un bunları “beklentiler” olarak dile getirmemiş olması kazımdı. Ama meselenin can alıcı noktası ilerleyen satırlarda belirlemektedir. Oruç, bilinçli biçimde bu başlıkları sıraladıktan sonra bunların tümünün aslında Anayasa’da yazılı halde durduğunu ve fakat uygulanmadıklarını söyler. Dolayısıyla Fethi Bey’den beklenen, parti programında yeni maddeler ve başlıklar ihdas etmek değil, mevcut Anayasa’nın hakkıyla tatbik edileceğini temin etmesidir.²³

²¹ Arif Oruç, “Yazıktır, gınahtır!”, *Yarın*, 26.06.1930.

²² Arif Oruç, “Muhalefet Fırkası Teşekkül Ederken Biz Ne Düşünüyoruz?”, *Yarın*, 09.08.1930.

²³ Arif Oruç, “Türk Milleti Yeni Fırkadan Ne Bekliyor?”, *Yarın*, 10.08.1930.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

Eleştirinin Bedeli: “Müseccel Vatan Haini!”

Arif Oruç dile getirdiği bu hususlar ve siyasal muhalifliği ile kısa zamanda basında eleştiri oklarının hedefi haline gelmiştir. Özellikle Yunus Nadi ve Ali Naci Karacan, Oruç'a dönük en ağır ifadelerle bezeli bir üslup ile yayın yapmaya başlamışlardır. Bir yanda İsmet İnönü'yü Fethi Bey'e karşı desteklemek için *İnkılâp* adıyla bir gazete kuran Ali Naci Karacan ile tanınmış milletvekili ve Çankaya'nın müdavimlerinden Yunus Nadi, Falih Rıfki gibi isimler, öte tarafta ise tek başına Arif Oruç, bu kavganın tarafları konumundaydı.

1929 Aralık ayında yayın hayatına başlayan Yarın'a ve Oruç'a dönük eleştirilerin hem nitelik hem içerik açısından değişime uğraması Serbest Fırka'nın kurulması ile başladı. O zamana dek Çerkez Ethem meselesi masada yokken, birden bire gazetelerde bu konu işlenmeye başlamıştır. Bunun gerisinde bir yandan Arif Oruç'un açıkça Fethi Okyar'ın partisini desteklemeye başlamış olması yatarken, öte yandan aylardan beri İnönü hükümetine yönelttiği eleştirilerin de önemli ölçüde payı olduğunu belirtmek gerekmektedir.

Hem Yunus Nadi hem de Ali Naci'nin Arif Oruç'a yönelttiği eleştiri bir tek konuda yoğunlaşıyordu. Çalışmanın başlangıç kısmında değinildiği üzere, Milli Mücadele yıllarında Çerkez Ethem uzun bir süre Mustafa Kemal ile birlikte ortak düşmana karşı mücadele yürütmüş, daha sonra ise Ethem ile Mustafa Kemal ters düşmüş ve yolları ayrılmıştır. Arif Oruç işte bu ilk dönemde, yani Çerkez Ethem ile Mustafa Kemal'in müşterek yürüdüğü günlerde Çerkez Ethem'in yanı başındaydı ve Eskişehir'de Ethem'in sağladığı maddi destekle Yeni Dünya adında bir gazete yayımlamaya başlamıştı. Mustafa Kemal, Sovyet'lerden gelen maddi yardımları garantilemek için 18 Ekim 1920'de (resmi) Türkiye Komünist Fırkası'nı kurdu muştur.²⁴ Mustafa Kemal, Çerkez Ethem'e bir mektup yazarak kurulan bu yeni partinin Ankara'da bir genel merkezinin teşkil edildiğini söyleyerek onu da katılmaya davet eder. Daha önemlisi Arif Oruç'un Yeni Dünya'sının, Yunus Nadi'nin Yeni Gün adlı gazetesi ile beraber, bu yeni partinin yayın organı olmasını istediğini belirtir. Fakat Ocak 1921'de Çerkez Ethem ile Ankara hükümeti karşı karşıya gelmiş ve ordu, Ethem'in güçlerini ortadan kaldırmıştır. Tunçay'ın belirttiğine göre, Çerkez Ethem başkaldırdığında, resmi TKP'nin yayın organı durumundaki Yeni Dünya, eski sahibine karşı asker sevkini engellemek için demiryolu işçilerini greve çağırmış ve bunun üzerine Arif Oruç tutuklanarak İstiklal Mahkemesi'ne sevk edilmiştir. 9 Mayıs 1921'de mahkeme, Oruç'un tutuklu kaldığı süreyi yeterli görerek hükümetin uygun göreceği bir yerde oturtulmasına karar vermiş ve nihayet aynı yılın Eylül ayında çıkan afla Oruç serbestçe hareket imkânına kavuşmuştur.²⁵

Sekiz yıl sonra şimdi çok partili hayat denemesinin yaşandığı bir atmosferde Arif Oruç'un bu dosyası tozlu raflardan indirilip tekrar gündeme taşınıyordu.

1930 yılı Eylül ayında Ali Naci Karacan “Fethi Bey'e Sorabilir miyiz?” sürmanşetiyle aylarca sürecek münakaşayı başlattı. Haberde şöyle deniyordu: “Arif Oruç denilen Çerkez Etem yamağı daha ne zamanda kadar fikirlerinin neşrine vasıta olacaktır. Yoksa bu İstiklal mahkemeleri artığı Serbest Cumhuriyet fırkasının dili mi olacaktır?”²⁶ Bunu birkaç gün sonra diğer haberler izledi. Ali Naci gittikçe eleştirinin şiddetini arttırıyordu: “Bundan sekiz sene evvel İsmet Paşa'nın kumanda ettiği Türk ordusunu, Arif Oruç isminde biri arkadan vurmaya uğraşıyordu. Vatan haini, cürmü meşhut halinde yakalandı, İstiklal mahkemesine verildi, mahkûm oldu ve ancak aff-ı umumiden kurtuldu”.²⁷ Ali Naci'ye göre Arif Oruç aslında 150'liliklerden biri olacaktı ama liste sınırlı sayıda tutulmuştu: “Fethi Bey'in Dahiliye vekaleti esnasında yüz elliliklerin listesi yapılırken hayli sıkıntı çekildiğini hatırlarız... Bu liste tamam olmadı, hemen hemen yarından yarıya eksik

²⁴ Mete Tunçay, Türkiye'de Sol Akımlar-I, BDS Yayınları, İstanbul, 2000, s. 85.

²⁵ Tunçay, “a.g.e.” s. 104-128.

²⁶ “Fethi Beyefendiye sorabilir miyiz?”, *İnkılâp*, 01.09.1930.

²⁷ Ali Naci, “Ey Hürriyet Senin Namına Ne Cinayetler İşleniyor!”, *İnkılâp*, 07.09.1930.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

kaldı... Arif Oruç ismindeki serseri de işte listenin bu darlığından istifade ile memlekette kalmaya muvaffak olanlardandır".²⁸ İnkılâp gazetesi Ekim ayı boyunca *Nutuk*'tan alıntılar yayımlayarak, Oruç'un bizzat Mustafa Kemal tarafından hain olarak nitelendirildiğini ispata çabalamıştır.²⁹ Nihayet "Haini Teşhir!" başlığı ile Arif Oruç'un fotoğrafı poster olarak basılmış ve İstanbul'da çeşitli sokaklara asılmıştır.³⁰

Köşesinde eleştirilerini sürdüren ve Ali Naci'ye cevap veren Arif Oruç, meselenin bambaşka boyutlara uzaması karşısında savcılığı göreve çağırmak zorunda kalmıştır. Ali Naci'nin bir yazısında, yıllar önce linç edilen gazeteci Ali Kemal'i hatırlatarak "Eğer Oruç'un akıbeti, Ali Kemal'in akıbeti şeklinde tecelli etmemişse; vücudu... vatandaşların gazabına uğrayıp parça parça lime lime edilmemişse...bunu, Türk milletinin köpek leşinden öğrenen temiz ruhuna hamletmek doğru olur" demesi üzerine, Yarın gazetesi Adalet Bakanı'na hitaben bir yazı yayınlamıştır. Yazıda "Ali Naci, vatandaşı cinayete tahrik ediyor" denerek, ceza hukukunun ilgili maddeleri sayıldıktan sonra "Adalet istiyoruz!" hitabıyla yazıya son verilmiştir.³¹ Buna rağmen ertesi gün kendi köşesinde cevap veren Ali Naci, "...bu vatana hıyanet eden herhangi bir hain, tesadüfen sokaklarda köpekler gibi sürüklenmekten ve parampaşa edilmekten kurtulmuş olabilir. Fakat tarihin hükmü gecikebilir ama şaşmaz" diyebilmiştir.³² Asıl dikkat çekici olan ise, İzmit valisi ile ilgili Yarın'da çıkan bir haberden ötürü yargılanmakta olan Arif Oruç'un, Ali Naci ile olan bu tartışmalarından kısa süre sonra 1931'in Ocak ayında 1 Yıl 3 Ay hapis cezasına çarptırılmış olmasıdır. İlginç bir biçimde, Arif Oruç'un hapse girmesinden birkaç gün sonra, İnkılâp gazetesi de yayın hayatına kendi isteğiyle (!) son vermiştir.

Tam 155 gün hapis yattıktan sonra salıverilen Arif Oruç, köşe yazılarına kaldığı yerden devam etmiştir. Bu kez karşısında Cumhuriyet gazetesinden Yunus Nadi vardır. Tartışmanın görünürdeki sebebi, Arif Oruç'un Laik Cumhuriyetçi İşçi ve Çiftçi Fırkası adlı bir siyasi parti kurmaya teşebbüs etmiş olmasıdır. Bunu önce Hâkimiyet-i Milliye gazetesi haber yaparak sert biçimde eleştirmiş ve nihayet Yunus Nadi kendi gazetesinde Arif Oruç'u hedef alacak tarzda yayınlara başlamıştır. Yunus Nadi, tıpkı Ali Naci örneğinde olduğu gibi, Arif Oruç'u "Çerkes Ethem", "komünistlik", "vatan hainliği" gibi kavramlar eşliğinde eleştirmiştir. Arif Oruç verdiği cevapta çarpıcı bir tespitle yazıya başlar. Oruç'un ifadesiyle "Halk fırkası ve onun gazetelerinin malik bulunduğu hastalık, karşısındaki muarızları ya 'irtica' ya da 'komünistlikle' itham etmeleridir".³³ İşte şimdi Yunus Nadi, Milli Mücadele döneminde kurulan Yeşil Ordu'ya atıf yapmak suretiyle Oruç'un komünist olduğunu ve dolayısıyla kuracağı herhangi bir siyasi oluşumun çok tehlikeli olacağını dile getirmektedir. Bu ithamlar karşısında "Yunus Nadi bey, acaba o vakitler Ankara'da komünist fırkası merkez umumisi azasından Yunus Nadi bey değil midir? Bir vakitler başındaki kalpağının tepeliğini kırmızı kadifeden veya kızıl atlastan kaplatarak Büyük Millet Meclisi'ne 'Bolşevik Türk Mebusu' sıfatıyla giren sabık komünist mebus Yunus Nadi Bey'den başkası mıdır?" sorularını yönelten Oruç, iddialarını sürdürür. Buna göre Yunus Nadi, Oruç'un da bulunduğu bir toplantıda Çerkes Ethem'in kardeşi Reşit Bey'den 1000 lira alarak Yeni Gün adlı gazeteyi kurmuştur. Yunus Nadi'ye, eski defterleri kurcalarsa kendisinin daha zararlı çıkacağını hatırlatan Oruç yazısını "...biz, Aralof ve Abilof yoldaşların işret masalarında geçenlere de vakıf bulunan adamlarız" sözleriyle nihayetlendirir.³⁴

²⁸ Ali Naci, "Arif Oruç 150lik Listeye Yer Olmadığı İçin Girmemişti!", *İnkılâp*, 04.09.1930.

²⁹ "Arif Oruç Müseccel Vatan Hanidir", "Gazi Nutkunda Söylüyor, Mahkeme Kararında Söylüyor", *İnkılâp*, 22.10.1930.

³⁰ Tunçay, "a.g.e", s. 289.

³¹ Arif Oruç, "Adliye Vekiline Açık Mektup", *Yarın*, 04.12.1930.

³² Ali Naci, "Tarihin Hükmü, Mev'ut ve Mukadder Olan Hükümdür", *İnkılâp*, 05.12.1930.

³³ Arif Oruç "Cumhuriyet Gazetesine Cevap", *Yarın*, 08.06.1931.

³⁴ Arif Oruç, "a.g.m".

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

Bundan sonra Cumhuriyet gazetesi Oruç'la ilgili yazı ve haberlerini “hain”, “maskara” gibi sıfatlar eşliğinde günlerce devam ettirmiştir. Arif Oruç da “iblis”, “menfur” gibi sıfatlar eşliğinde Yunus Nadi'nin kaçakçılık, rüşvet ve yolsuzluklarla nasıl zenginleştiği yolunda haberler ve yazılarla karşılık vermiştir. Nadi'nin “bu vatan hainini kulağından tutup hapse tıkmak gerekir” şeklindeki ifadesine çok sinirlenen Oruç gazetede köşesinden “vatan haini dediğin adamlar, senin o vatani çoktan satıp rakı parası yaptığını bilen adamlardır” biçiminde yanıt verir.³⁵ Gene Oruç'un 1920'de Eskişehir'de Yeni Dünya gazetesini Çerkez Ethem'in parasıyla çıkardığını ve ardından tutuklandığını ısrarla yazan Nadi'ye verdiği cevapta Oruç “Yunus Nadi için: vatan+millet=para demek değil midir?” diye sorar ve devam eder: “Biz onun, insanların aciz zamanında, elleri kolları bağlı kalemleri kırıldığı mahpuslara atıldığı zamanlarda, sahipsiz mandıralara saldıran kızıl gözlü kurtlardan olduğunu pek ala biliriz”.³⁶ Bu yazıların yayımlanmasından bir süre sonra Arif Oruç, güpegündüz sokak ortasında birkaç kişinin saldırısına uğramış ve feci şekilde dövülmüştür.³⁷

Hâkimiyet-i Milliye ve Milliyet gibi yarı-resmi gazeteler ile Cumhuriyet gazetesinin saldırıları altında yalnız kalan Arif Oruç'un bu esnadaki en önemli yazısı “Bunlar Ne İstiyorlar?” adı ile çıkmıştır. Hazırlanmakta olan yeni Basın Kanunu'nun kendisini gazetecilikten men edeceğini anlamış olan Oruç, bu yazısında Yarın'ı çıkarmakta olduğu yaklaşık iki senenin tamamına genellenebilecek bir bakış açısı sunar. “Hükümet gazetelerinin hücumları devam ediyor” diye başlayan yazıda şu ifadelere yer verilmektedir:

“Mademki demokrasi var deniyor, fırsat düşürülüp vesile buldukça halk idaresinden bahsedilerek halkçılıktan dem vuruluyordu, öyleyse demokrasinin ve halkçılığın icabatına uymaları lüzumu elbette istenecek ve aranacaktır. Bunun için sinirlenmeye, asabileşip memleketi toza dumana katmaya ne lüzum vardı... Matbuat kanunu istediler: Bu da olmak üzeredir. Bütün bu gürültülü hareketlerden beklenen şeyin, bir buçuk gazetesinin neşriyatını kestirmek olduğu artık anlaşılmuş gibidir... Demokrasiden, hürriyetten bahsediliyor... Anlaşılan, bize mahsus demokrasi bu olacaktır... Son günlerde başkalarının vatan üzerinde muhabbet ve sevgi hakları da ilga edilmek isteniyor. Daha bugünden vatanperverlik inhisar altına alınmış gibidir. Görülüyor mu ki dört tarafın vatan hainleriyle dolu olduğu çatır çatır ilan edilip duruluyor!

Şu bir avuç toprak üzerinde, başkalarına teneffüs hakkının çok görülmesinin sebepleri nedir? Onların memleket işleriyle meşgul olmak istemeleri mi? Onların vaziyeti, gidişatı hoş görmemeleri mi?... Bütün yıldırımlar tek bir adamın üzerine yağdırılıyor. O adam ki elinde yüz paralık bir kurşun kalemle bir arşın boyunda bir kâğıt parçasından başka bir şeye malik değildir. Bundan başka cürümü var mıdır? Vatani kendisine malikâne mi yaptı? Milleti hazinelerini mi soydu?”³⁸

Arif Oruç bu satırları kaleme aldığı anda, artık Türkiye'de gazetecilik yahut siyasetçilik yapmak bir yana hayatını devam ettirmesine bile müsaade edilmek istenmediğini anlamış durumdadır. 1931 yılı Temmuz ayındaki bir yazısında bunu açıkça dile getirir: “Bu memlekete samimi hizmet edenlerin akıbetleri işte bir gün böyle olur azizim! Ve şimdi bu vatanın tam beş asır kanıyla sulamış olan bir ailenin son evladı, vatana veda etmeye hazırlanıyor”.³⁹ Önce 19 Ağustos'ta Meclis'te kabul edilen yeni Basın Kanunu ile Arif Oruç'un hiçbir şekilde gazetecilik yapamayacağı

³⁵ Arif Oruç, “Menfur Hala Uluyor”, *Yarın*, 23.06.1931.

³⁶ Arif Oruç, “Menfurun Cüretine Bakınız!”, *Yarın*, 26.06.1931.

³⁷ *Milliyet*, 04.08.1931. Milliyet haberi birinci sayfadan verirken, saldırganlar için “Arif Oruç beyin neşriyatını vatan için muzır addeden ve sadece bu vatani hisle neşriyattan müteessir bulunan Hayrettin ve Memduh isminde iki genç...” ifadelerini kullanması dikkat çekicidir.

³⁸ Arif Oruç, “Bunlar Ne İstiyorlar?”, *Yarın*, 11.07.1931.

³⁹ “Arif Oruç Söylüyor”, *Yarın*, 06.07.1931.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

bir düzenlemeye gidilmiştir.⁴⁰ Bu zaman zarfında Arif Oruç bir kundura dükkânı açarak geçimini temine çalışmıştır. Bir süre sonra da 1933 yılı başlarında Arif Oruç yurtdışına çıkarılmıştır. Tefik Okday'ın ifadesiyle “Arif Oruç bir gece evden zorla alınıp, hiçbir mahkeme kararı olmaksızın Bulgaristan'a sürülmüş ve orada Şumnu Medresesi'nde müderrislik etmek mecburiyetinde kalmıştır”.⁴¹

Sonuç

Bir gazeteci-aydın olarak eleştirel bir duruş sergileyen Arif Oruç örneği, Cumhuriyet'in erken dönemine dair bazı değerlendirmelere gidilmesini mümkün kılmaktadır. Bunlardan ilki muhalif basın ve dolayısıyla basın özgürlüğü ile ilgilidir. Yarın gazetesi hakkında yaklaşık bir buçuk sene kadar devam eden yayın hayatı boyunca çok sayıda dava açılmış olması ve dahası Arif Oruç'un iki kez hapse girip çıkması göstermektedir ki basın hürriyeti ve bununla ilgili olarak düşünce özgürlüğü hususunda ciddi bir açmaz söz konusudur. Kurucu iktidara yakın ve çoğu milletvekili olan gazeteciler ile yaşadığı sert kalem kavgalarında, şahsına karşı en ağır saldırılar yaşanmasına karşın, iktidar gazetecilerine ceza vermek bir yana dava bile açılmazken, Arif Oruç her seferinde kendisini bu polemiklerden ötürü hâkim önünde bulmuştur. Öte yandan 1931 tarihli Basın Kanunu ile bu cılız muhalif seslere bile tahammül edilemeyeceği gösterilmiştir. Zaten bu yıldan sonra ülke daha otoriter bir tek parti yönetimine doğru yol almaya başlamıştır. Yani basın ve düşünce özgürlüğüne dönük algı, bundan sonra atılacak adımların bir tür ön-habercisi olma işlevine sahiptir.

İkinci olarak, Arif Oruç'un yürüttüğü iktidar eleştirisi, 1930'lar Türkiye'sinde eleştirinin sınırlarının ne olduğu ve nasıl tayin edildiği sorularına cevap mahiyetindedir. Açıkça görülmektedir ki yerleşik iktidar, kendisine dönük eleştirinin nasıl ve ne kadar olacağını bizzat öngörmek hatta belirlemek istemektedir. Bunun arka plandaki en büyük sebebi, ülke ve toplum için iyi, doğru ve güzel olanın ne olduğunun sadece kurucu iktidarcı bilinen ve yalnızca onlar tarafından takdir ve tatbik edilebilecek bir hakikat şeklinde tasavvur edilmiş olmasıdır. Bunun dışında kalanların, bu bağlamda öne süreceği fikir, öneri yahut tenkitler “iktidarın hakikat alanının” dışına düştüğünden ya kabul görmemekte ya da daha da ileri gidilerek susturulması ve bastırılması gereken bir tehdit olarak telakki edilmektedir.

Ancak burada asıl dikkat çekici olan husus, eleştirinin muhatapları ile ilgilidir. Arif Oruç'un siyasal eleştirilerine bakıldığında bu eleştirinin çerçevesini esas olarak hükümet ve diğer bürokratların oluşturduğu görülmektedir. Eleştiri oklarının hedefindeki en üst isim ise hükümetin başında bulunan Başbakan İsmet İnönü'dür. Bu yaklaşım biçimi, dışarıdan bakıldığında, sanki ülkedeki kötü gidişatın, yolsuzluğun, olumsuzlukların, demokrasi ve hürriyet noksanlığının vs. tek müsebbibi memurlar, hükümet ya da İsmet İnönü'ymüş gibi bir algı oluşmasına neden olmaktadır. Bir başka ifadeyle CHF hükümeti ile onun başındaki İsmet İnönü, sanki kendi iradeleriyle, bağımsız karar alabilme ve eyleme geçebilme imkânına sahiplermiş gibi bir eleştirel bağlam içine oturtulmuş durumdadırlar. Bütün bunlar, erken Cumhuriyet tarihinde eleştirinin sınırlarına işaret etmektedir. Muhalif bir söylem ve yayın politikası ile iktidar eleştirilecekse de bu eleştiri, kendisi için tayin edilmiş tabii sınırları ihlal edemez ve mutlak bir eleştiriye dönüşemez. Dolayısıyla SCF ile CHF arasındaki politik gerilimin en üst düzeye tırmandığı bir anda Yarın gazetesinde “Bizim

⁴⁰ 1931 tarihli Matbuat Kanunu'nun 12/i maddesinde gazete ve dergi çıkarabilmek için “Vatan, milli mücadele, cumhuriyet ve inkılap aleyhinde bulunup da herhangi bir mahkeme ve divan tarafından mahkum olmamak” gibi bir şart getirilmiştir. Milli Mücadele döneminde mahkûmiyet cezası almış olan Oruç'un böylece ölü kesilmiş olmaktadır.

⁴¹ İsmail Tefik Okday, **Bulgaristan'da Türk Basını**, Basın-Yayın Genel Müdürlüğü Yayınevi, s.205, akt., Mete Tunçay, “a.g.e”., s. 292.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

Tapındığımız Mustafa Kemal” başlıklı uzun bir yazının çıkabilmiş olması tesadüf değildir.⁴² Keza Arif Oruç da bayram münasebetiyle kaleme aldığı bir yazısında, sıkıntılar içinde yüzen memleketin aydınlığa çıkacağını söylerken “Türk milleti, en sıkıntılı zamanda kendisine karanlık vatanı aydınlatan Gazi’den ümidini kesmemelidir” demektedir.⁴³ Belirtmek gerekir ki şayet Arif Oruç eleştirisini genelleştirmek isteseydi ya da böyle bir intiba verseydi, muhtemelen Türk basın tarihinde Yarın adlı bir gazeteden söz edilmiyor olacaktı. Dolayısıyla 1930’lar Türkiye’inde iktidarı eleştirmek, sınırlı bir eleştiriye peşinen varsaymayı ve kabullenmeyi gerektirmek anlamına gelmektedir. Ama eleştirinin sınırını çizen, bu eleştirinin yaşam süresini de tayin edendir. Zira *Yarın*’ın ömrü iki seneyi bile bulmamıştır.

Sonuç olarak Arif Oruç’un kısa ömürlü ama etkili gazetesi, Türkiye’nin tek partili döneminin siyasal eleştirel kültürü, farklı olana bakışı ve muhalif seslere yaklaşımı gibi önemli başlıklara ilginç bir örnek teşkil etmektedir ve aslında farklı bağlamlarda daha derin çalışılmayı hak etmektedir.

KAYNAKÇA

- AHMAD, Feroz, **Modern Türkiye’nin Oluşumu**, Kaynak Yayınları, İstanbul 2009.
- BARKER, Rodney, **Studies in Opposition**, Mcmillian Press, London 1971.
- EMRENCE, Cem, **99 Günlük Muhalefet: Serbest Cumhuriyet Fırkası**, İletişim Yayınları, İstanbul 2006.
- KOMSUOĞLU, Ayşegül, **Türkiye’de Siyasal Muhalefet**, Bengi Yayınları, İstanbul 2008.
- OKDAY, İsmail Tevfik, **Bulgaristan’da Türk Basını**, Basın-Yayın Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- TUNÇAY, Mete, **Arif Oruç’un Yarın’ı**, İletişim Yayınları, İstanbul 1991.
- TUNÇAY, Mete, **Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması 1923-1931**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999.
- TUNÇAY, Mete, **Türkiye’de Sol Akımlar**, C.1, BDS Yayınları, İstanbul 2000.

⁴² İsmail Hakkı [Baltacıoğlu], “Bizim Tapındığımız Mustafa Kemal”, *Yarın*, 06.09.1930. Yazıda şu ifadeler kullanılmaktadır: “Bizim taptığımız Mustafa Kemal... Türk milletine ebedi rehber olmak istidadını ve kudretini muhafaza eden ‘Mutlak Mustafa Kemal’dir”.

⁴³ Arif Oruç, “Bayram”, *Yarın*, 02.03.1930.